

خودگردانے مالی دانشگاہا

دکتر شادی روحانی

دکتر زہرا رشیدی

عضو هیأت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

www.ketab.ir

www.ketab.ir

سرشناسه: روحانی، شادی، ۱۳۵۹-
عنوان و نام پدیدآور: خودگردانی مالی دانشگاه‌ها/شادی روحانی زهرا رشیدی.
مشخصات نشر: تهران: جهاد دانشگاهی، سازمان انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص.: جدول، نمودار؛ ۱۴/۵ × ۲۱/۵ س.م.
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۰-۴۷۶-۵
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۹۳-۲۱۹.
موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- امور مالی
Universities and colleges -- Finance
موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- امور مالی -- تصمیم‌گیری
Universities and colleges -- Finance -- Decision making
موضوع: دانشگاه‌ها و مدارس عالی -- ایران -- امور مالی
Universities and colleges -- Iran -- Finance
شناسه افزوده: رشیدی، زهرا، ۱۳۵۹ -
شناسه افزوده: جهاد دانشگاهی. سازمان انتشارات
Press Organization Jahade Daneshgahi
رده بندی کنگره: LB۲۳۴۱/۹۸
رده بندی دیویی: ۳۷۹/۱۲۱۴
شماره کتابشناسی ملی: ۸۵۱۵۸۶۳

سازمان انتشارات

خودگردان مالی دانشگاه‌ها

نویسنده

دکتر شادی روحانی

دکتر زهرار شیدی

ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

چاپ: اول - ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۶۰-۴۷۶-۵

قیمت: ۶۶۰۰۰ تومان

نشانی سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخر رازی، خیابان شهدای ژاندارمری،

پلاک ۷۲ - تلفن: ۶۶۹۵۲۹۴۸

نشانی فروشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، بین خیابان فلسطین و چهارراه ولیعصر (عج)، پلاک ۱۰۷۸،

فروشگاه کتاب شانزده - تلفن: ۶۶۹۶۵۰۱۷

نشانی مرکز پخش و توزیع: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، خیابان فخر رازی، پلاک ۵۰،

مجتمع تجاری منشور دانش، طبقه همکف، واحد ۶ - تلفن: ۶۶۴۸۷۶۲۵-۶

پایگاه اطلاع رسانی: www.isba.ir | پست الکترونیکی: info@isba.ir | فروشگاه اینترنتی: 16book.ir

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کسی تمام یا قسمتی

از این اثر را بدون اجازه مؤلف، نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۹
فصل اول: طرح مسئله و مقروضات	۱۳
بحث چیست؟	۱۵
مذاقه بیش تر درباره ضرورت بحث و مقروضات	۱۸
نقش های رو به تغییر دانشگاه ها	۱۹
چالش دانشگاه ها در انطباق با نیازهای متغیر	۲۱
تحولات در جایگاه قدرت و تصمیم سازی	۲۲
گونه های متفاوت مدیریت دانشگاهی	۲۴
دگرگونی ها در حاکمیت درونی دانشگاه ها	۲۶
فصل دوم: مدخل ها و پیشینه بحث	۳۱
فصل سوم: خودگردانی مالی در دانشگاه ها	۴۱
روند جهانی اداره امور دانشگاه ها	۴۳
چالش های عمده دانشگاه	۴۴
چالش های مالی دانشگاه ها	۴۵
ریشه های خودگردانی (استقلال) در نهادهای آموزش عالی	۴۸
خودگردانی (استقلال) نهادی	۵۶

۵۸	خودگردانی (استقلال) مالی
۶۳	ارتباط خودگردانی مالی و دولت
۶۶	تفاوت مراکز آموزش عالی دولتی با خصوصی
۶۹	فصل چهارم: تأمین مالی دانشگاه
۷۲	تحول در بافت مالی دانشگاه‌ها در عصر توده‌گرایی آموزش عالی
۷۶	تأمین مالی دانشگاه‌ها و نقش دولت
۸۱	تنوع درآمدی در نهادهای آموزش عالی دولتی
۸۵	فصل پنجم: مدل‌های تأمین مالی دانشگاه
۸۸	مدل دیوان‌سالارانه
۹۰	مدل دانشگاهی
۹۲	مدل بازاری
۹۹	فصل ششم: ترکیب درآمدی و ساختارهای مالی دانشگاه‌های منتخب
۱۰۱	ترکیب درآمدی دانشگاه‌های منتخب
۱۰۱	ترکیب درآمدی دانشگاه‌های دولتی در پرتغال
۱۰۲	ترکیب درآمدی دانشگاه‌های دولتی در ایالات متحده
۱۰۵	ترکیب درآمدی دانشگاه‌های دولتی در آفریقای جنوبی
۱۰۶	ترکیب درآمدی دانشگاه‌های دولتی در شرق آسیا
۱۰۷	ساختارهای مالی دانشگاه در کشورهای منتخب
۱۰۷	ساختار مالی آموزش عالی ترکیه
۱۱۰	ساختار مالی آموزش عالی چین
۱۱۴	ساختار مالی آموزش عالی تایوان
۱۱۷	فصل هفتم: بافتار مالی آموزش عالی ایران
۱۱۹	تأمین مالی دانشگاه‌های دولتی در ایران
۱۲۲	تحلیل ساختار درآمدهای اختصاصی دانشگاه‌های دولتی ایران
۱۲۵	تحولات استقلال دانشگاه ایرانی

فصل هشتم: چارچوبی برای خودگردانی مالی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران	۱۲۹
وضعیت کنونی تأمین مالی دانشگاه‌ها و ارائه راهبردهای کاربردی	۱۳۲
بخش اول- اجرای سوات	۱۳۲
بخش دوم- تأسیس	۱۳۹
تبیین وضعیت کنونی تأمین منابع مالی دانشگاه‌ها و ارائه راهبردهای کاربردی	۱۴۹
تحقق خودگردانی مالی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران در سایه پیاده سازی چارچوبی کارآمد	۱۵۸
شبکه تعاملات (تحلیل MICMAC)	۱۶۹
تبیین چارچوب تأمین مالی دانشگاه‌های مورد مطالعه و ویژگی‌های آن	۱۷۲
چارچوب خودگردانی مالی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران	۱۷۴
راهکارهای سیاستی و کاربردی تأمین مالی دانشگاه‌ها	۱۸۵
سطح کلان	۱۸۵
سطح خرد	۱۸۶
نتیجه‌گیری	۱۸۷
منابع	۱۹۳

پیشگفتار

دانشگاه آرمانی و بوتوپیک حقیقتی است که شاید بتوان دیرینه آن را در نگاشت‌های تاریخی یافت. دانشگاهی که دغدغه‌اش پاسداشت ارزش‌های بنیادین آموزش بود اما حال، گذر زمان و سایه رویکردهای نئولیبرالی و بازاری این نهاد را به فروشگاه زنجیره‌ای فروش مدرک فروخته است. این انحطاط به همین جا پایان نمی‌یابد بلکه فشارهای اقتصادی در لایه‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی دانشگاهی نیز ریشه دوانده و در این گذر برجستگی کیفیت آموزشی، درسی و زندگی دانشجویی را دچار سایش کرده؛ سایشی که بر اثر آن امروز در برخی نهادهای آموزشی تنها هاله‌ای از کیفیت باقی مانده است. در حقیقت در تمام این سال‌ها با کوچک شدن سبد درآمدی، دانشگاه برای ایجاد توازن میان درآمد و هزینه یا از کیفیت فعالیت‌های خود کاسته و یا با تصدیی‌گری و مداخلات دولتی در مدیریت و برنامه‌های دانشگاهی، خصوصی‌سازی با سروصدای گمراه‌کننده‌ای افزایش یافته که در هر صورت از هدف بنیادین خود دور شده و نتیجه آن از میان رفتن درک آرمانی از دانشگاه است. در این میان در جامعه در حال گذاری همچون ایران که در تب و تاب تجدد، تحول و توسعه

قرار دارد شاید ضرب آهنگ این سقوط دوچندان بوده است. حال پرسش اساسی این است: در شرایطی که نمی‌توان حقیقت محدود بودن منابع مالی و اهمیت آن در سازوکارهای دانشگاهی را نادیده انگاشت، دانشگاه‌ها به‌ویژه دانشگاه‌های دولتی که به طور چشم‌گیری به بودجه دولتی وابستگی دارند در رویارویی با این چالش چه مسیری را بایستی در پیش بگیرند تا ضمن پاسداشت ارزش‌های بنیادین، دسترسی بیشتری به منابع مالی داشته و به سطحی از خودگردانی مالی برسند؟ نویسندگان در این کتاب با تکیه بر این نگاه مطالعات علمی و آموزش عالی را جزو برنامه پژوهشی خود قرار داده‌اند. در این کتاب بخشی از مطالعات در هشت بخش سامان یافته و تقدیم شده است؛ به این امید که با ملاحظات خوانندگان و نقد صاحب‌نظران سهمی ناچیز در افق‌گشایی‌های تازه برای «مسائل آموزش عالی ایران» بر عهده بگیرد. نویسندگان این اثر با ترتیب دادن پژوهشی با رویکرد کیفی با پاسخ به سه پرسش و با تکیه بر شرایط کنونی دانشگاه‌های مورد مطالعه، به چارچوبی برای خودگردانی مالی در این دانشگاه‌ها رسیدند. برای این منظور در گام نخست با انجام مطالعه‌های نیمه‌ساختاریافته با صاحب‌نظران و متخصصان حوزه سیاست‌گذاری و مدیریت منابع مالی، نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها موجود در ارتباط با حوزه مالی دانشگاه‌ها استخراج شد و از برهم‌کنشی آنها راهبردهایی کلی برای خودگردانی مالی دانشگاه‌ها به دست آمد. در گام دوم با بهره‌گیری از تکنیک تاپسیس، راهبردهای به‌دست‌آمده اولویت‌بندی شد تا به سیاست‌گذار و برنامه‌ریز دانشگاهی نشان دهد که از دیدگاه مشارکت‌کنندگان پژوهش کدام اولویت‌کاری بالاتری دارد. در این میان در پارادایم تفکر سیستمی، بایستی مؤلفه‌ها و عوامل اثرگذار بر خودگردانی مالی را در یک نظام سیستمی در نظر گرفت که هم بر دیگر مؤلفه‌ها اثر داشته و هم از دیگر عوامل اثر می‌پذیرد؛ بنابراین گام سوم برای این پژوهش

طراحی شد تا چرایی و چگونگی هر یک از عوامل شناسایی شده را در قالب یک چارچوب و با توجه به محیط پیچیده دانشگاه آشکار کند. در حقیقت گام سوم پژوهش شیوه رویارویی سیاست‌گذاران با هر یک از عوامل شناسایی شده و پیچیدگی روابط هر یک از عوامل با محیط دانشگاه را به تصویر می‌کشد. برای این منظور از روش مدل‌سازی ساختاری تفسیری استفاده شده است.

برای آن که این جست‌وجواز اعتبار لازم برخوردار باشد، دوستان و همکاران بی‌شماری با سخاوتمندی و تواضع، امکان فهم، تأمل و بازنگری بیشتر را برای نگارندگان فراهم ساختند. از لطف و همدلی همه آنان بی‌نهایت سپاسگزاریم. نخست جا دارد از اساتید و دوستان بزرگوار آقایان دکتر مقصود فراستخواه، دکتر حمید رحیمی، دکتر عباس عباس‌پور، دکتر صمد برزویان و خانم‌ها دکتر نسرین نورشاهی و سیمه فریدونی که با راهنمایی‌های ارزنده خود موجب غنا و قوت بیشتر این اثر شدند تشکر کنیم.

لازم است از حمایت‌های معنوی و مادی آقای مسلم رشیدی که با منشی انسان‌دوستانه و ناب ما را در تحقق اهداف علمی مان و انتشار این نگاشت یاری رسانده‌اند، سپاگزای کنیم.

در پایان سپاس ویژه دارم از تمام اصحاب دانشی که وقت خود را اختصاص داده و در این مطالعه شرکت کردند. شکی نیست بدون همراهی و همدلی همه این عزیزان درون مایه این جستار نمی‌توانست فراهم شود؛ چرا که داشتن سودای حقیقت‌جویی و حقیقت‌طلبی در کنار همه نا هم‌نوایی‌ها و سازهای ناکوک این روزگار، بدون دستا نی با نیت‌هایی ناب که نغمه تو را ساز می‌زنند، کاری بس دشوار است.

شادی روحانی و زهرارشیدی

بهار ۱۴۰۰